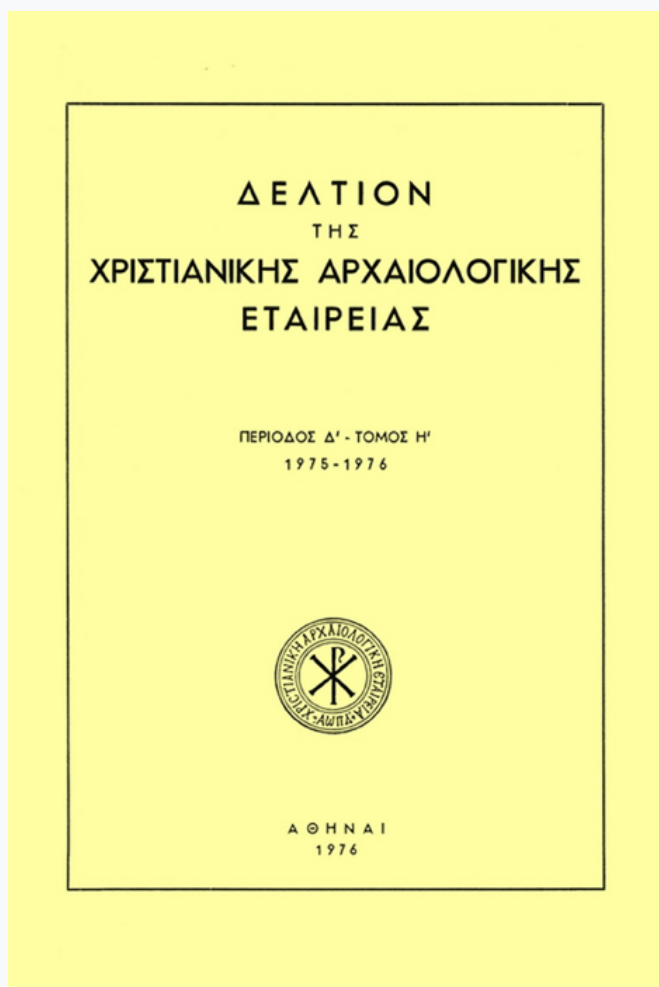

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 8 (1976)

Δελτίον ΧΑΕ 8 (1975-1976), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του Βίκτωρα Λάζαρεφ (1897-1976)

Η επιγραφή του ναού της Μεταμορφώσεως της Βελτσίστας και ο Ιωάσαφ ο Φιλανθρωπηνός (πίν. 43)

Μυρτάλη ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

doi: [10.12681/dchae.849](https://doi.org/10.12681/dchae.849)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ Μ. (1976). Η επιγραφή του ναού της Μεταμορφώσεως της Βελτσίστας και ο Ιωάσαφ ο Φιλανθρωπηνός (πίν. 43). *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 8, 73–83.
<https://doi.org/10.12681/dchae.849>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Η επιγραφή του ναού της Μεταμορφώσεως της
Βελτσίστας και ο Ιωάσαφ ο Φιλανθρωπηνός (πίν. 43)

Μυρτάλη ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

Δελτίον ΧΑΕ 8 (1975-1976), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του
Βίκτωρα Λάζαρεφ (1897-1976) • Σελ. 73-83

ΑΘΗΝΑ 1976

Η ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΒΕΛΤΣΙΣΤΑΣ ΚΑΙ Ο ΙΩΑΣΑΦ Ο ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΗΝΟΣ

(I I I N . 43)

Στή γραπτή κτητορική επιγραφή της μικρής εκκλησίας της Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος, πού ὑπάρχει στήν περιοχή τοῦ χωριοῦ Βελτσίστα τῆς Ἡπείρου (σημερινή Κληματιά)¹, μνημονεύεται ὁ ἱερομόναχος Ἰωάσαφ ὁ Φιλανθρωπηνός. Ἀναφέρει συγκεκριμένα τὸ τμήμα τῆς ἐπιγραφῆς πού ἐνδιαφέρει ἐδῶ (πίν. 43) :

Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων. κ(αὶ) ἀνίστορήθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ραὸς τοῦ Κ(υρίο)υ κ(αὶ) θ(εο)ῦ κ(αὶ) σ(ωτῆ)ρ(ο)ς ἡμῶν Ἰ(ησο)ῦ Χ(ριστο)ῦ. διὰ σπουδῆς, κόπου τε κ(αὶ) ἐξόδου. το[ῦ] ἐν ἱερομονάχοις ὁσῶτά/τον κ(αὶ) π(νευματ)ικοῦ π(ατ)ρ(ό)ς. κύρ(οῦ) Μητροφάνου[ς] μ[ετὰ τῶ]ν σὺν αὐτῷ διαγόντων π(ατέρ)ων καὶ ἀδελ/φῶν. (καὶ) μάλιστα τοῦ προκεκοιμημέν[ου] ἀει]μνίστου δούλου τοῦ θ(εοῦ) Ἰωάσαφ ἱερομονάχ(ου) / κ(αὶ) π(νευματ)ικοῦ π(ατ)ρ(ό)ς τοῦ Φίλανθρωπηνοῦ. μ[ιμη]ταὶ χρηματοῶντες κ(αὶ) συμβιωται. / ἐπὶ ἔτους...²

Ἡ ἐκκλησία ἔγινε σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφή τὸ 1568³. Ἡ ζωγραφικὴ διακόσμησή της εἶναι ἔργο τοῦ Θηβαίου ζωγράφου Φράγκου Κονταρῆ⁴.

1. Γιά τὴν ἐκκλησία βλ. Δ. Ε. Εὐαγγελίδης, 'Ο ζωγράφος Φράγκος Κατελάνος ἐν Ἡπείρῳ, ΔΧΑΕ, περ. Δ', τ. Α' (1959), σ. 40 ἔ.

2. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίδη (δ.π. σ. 41). Ἡ φθορὰ κατακόρυφη στὴ μέση περίπου τῆς ἐπιγραφῆς κάνει πολὺ δύσκολη σήμερα τὴ χωρὶς πολλὰ κενὰ ἀνάγνωση στὸ μέρος αὐτό. Συμπληρώθηκαν βασικά, στὸ τέλος τοῦ τρίτου στίχου τὸ Λ πού ὑπάρχει μικρογραφημένο ἐπάνω ἀπὸ τὸ Ε (ἀδελ/φῶν ἀντὶ ἀδε/φῶν) καὶ στὸ ἴδιο σημεῖο στὸν τέταρτο στίχο τὸ Χ' πού ὑπάρχει ἐπάνω ἀπὸ τὸ Α (ἱερομονάχ(ου) ἀντὶ ἱερομονάχου)].

3. «ἐπὶ ἔτους ζουο (Σ), ἰνδ(ικτιῶν)ος ιας'χ.». Ἡ συμπλήρωση τῆς χρονολογίας μὲ τὴ μονάδα πού δὲ σῶζεται (Σ) ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἀ. Ξυγγόπουλο μὲ βάση τὴν ἰνδικοτιῶνα (Σχεδιάσμα ἱστορίας τῆς θρησκευτικῆς ζωγραφικῆς μετὰ τὴν Ἀλωσιν, Ἀθῆναι 1957, σ. 116, σημ. 2. Βλ. ἐπίσης Εὐαγγελίδης, δ.π. σ. 41).

4. Στὴν ἱστορία τῆς ἐκκλησίας ἀναφέρεται τὸ τελευταῖο μέρος τῆς ἐπιγραφῆς. Ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωση τοῦ ὀνόματος τοῦ Φράγκου Κονταρῆ ὀφείλεται στὸ Μ. Χατζηδάκη ('Ο ζωγράφος Φράγκος Κονταρῆς, ΔΧΑΕ, περ. Δ', τ. Ε', 1969, σ. 299 ἔ.).

Ἡ χρονολόγηση τῆς ἐκκλησίας, τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἀξίωμα τοῦ «προκεκοιμημένου» Ἰωάσαφ δὲν ἀφήνουν ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ γνωστὸ σύγχρονο ἡγούμενο τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Φιλανθρωπηνῶν ἢ τοῦ Σπανοῦ ποὺ βρίσκεται στὸ Νησί τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων. Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὶς δύο γραπτὲς κτητορικὲς ἐπιγραφὲς τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν, ὅτι ὁ Ἰωάσαφ «μετὰ τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν» (μοναχῶν) ἀνακαίνισε καὶ ἐκόσμησε μὲ τοιχογραφίες τὸ καθολικὸ τῆς μονῆς κατὰ τὸ 1542 (μέρος τοῦ κυρίως ναοῦ μὲ τὸ νάρθηκα) καὶ τὸ 1560 (παρὰ νάρθηκα) ⁵.

Ἀλλὰ πῶς ἐξηγεῖται ἡ παρουσία τοῦ ἡγούμενου τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν στὴ Βελτσίστα καὶ ἡ συμμετοχὴ του στὴν κατασκευὴ τοῦ ἐξωκκλησιῶ; Τὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς ἐπιγραφῆς θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐδῶ.

Ὁ Δ. Εὐαγγελίδης σχολιάζοντας στὸ σχετικὸ ἄρθρο του τὴν ἐπιγραφὴ ἀναφέρει : «Ἀλλ' ὁ Ἰωάσαφ καὶ εἰς τὴν τοιχογραφίαν τῆς ἐνταῦθα περιγραφομένης ἐκκλησίας μετέσχε ζήσας ἐν τῇ κώμῃ Βελτσίστα καὶ ἐπισύρας τὴν μίμησιν τῶν ἄλλων ἐκεῖ μοναχῶν, ποὺ ἀφηγεῖται ἡ ἐπιγραφὴ (μιμηταὶ χρηματοῦντες καὶ συμβιώται)» ⁶. Κατὰ τὴν ἀποψη δηλαδὴ τοῦ Εὐαγγελίδου, ὑπῆρχε στὴν κώμῃ τῆς Βελτσίστας κάποια μονή, μὲ ἡγούμενο τὸ 1568 τὸ Μητροφάνη. Στὴ μονὴ αὐτὴ ὑποτίθεται ὅτι ἔζησε γιὰ ἄγνωστο χρονικὸ διάστημα ὁ Ἰωάσαφ ὁ Φιλανθρωπηνὸς καὶ σὰ συμβιώτης τῶν ἐκεῖ μοναχῶν πῆρε μέρος στὸ ἔργο. Πρόκειται γιὰ προσωπικὴ ἀποψη, γιατί ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴ δὲν προκύπτει κανένα προσδιοριστικὸ στοιχεῖο γιὰ τὸν τόπο ὅπου βρισκόταν ἡ μονὴ τοῦ Μητροφάνη οὔτε ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Εὐαγγελίδου ἄλλη γραπτὴ πηγὴ ποὺ νὰ στηρίξῃ τὴν ἀποψη αὐτὴ. Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθῇ πὼς στὴ Βελτσίστα δὲν εἶναι γνωστὸ ὅτι ὑπῆρχε τὴν ἐποχὴ αὐτὴ καὶ δὲ σώζεται σήμερα καμμία μονὴ στὸ χωριὸ καὶ στὴν κοντινὴ περιοχὴ του.

Εἶναι ὅμως γνωστὸ ἀπὸ τὸ χρυσόβουλλο ποὺ ἀπέλυσε τὸ 1321 ὁ Ἀνδρόνικος Β' ὁ Παλαιολόγος γιὰ τὴ Μητρόπολιν Ἰωαννίνων, ὅτι ὑπῆρχε τότε στὴ Βελτσίστα ἡ μονὴ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Τὸ χρυσόβουλλο ὀρίζει νὰ κατέχῃ ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἰωαννίνων τὰ ἀναφερόμενα σ' αὐτὸ κτήματα «... ἡγουν τὰ μὲν προκατεχόμενα παρ' αὐτῆς διὰ δικαιωμάτων διαφορῶν, χωρίον τὸ Παροικεῖον, χωρίον.... χωρίον ἢ Βελτσίστα, σὺν τῷ

5. Ἁ. Ξυγγόπουλος, Μεσαιωνικὰ μνημεῖα Ἰωαννίνων, Ἠπειρ. Χρον., Α' τεύχ. 2, 1926, σ. 137 - 138. Μ. Ἀχειμάστου - Ποταμιάνου, Νέα στοιχεῖα περὶ τῆς Μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν εἰς τὴν Νῆσον τῶν Ἰωαννίνων, Ἀνάλεκτα, VI, 3, 1973, σ. 459 καὶ 461, σημ. 11.

6. Ὁ. π. σ. 42.

ἐκεῖσε μοναστηρίῳ τῷ εἰς ὄνομα τιμωμένῳ τοῦ τιμίου Ἀρχιστρατήγου τῶν Ἁγῶ Δυνάμεων, μετὰ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὐρισκομένων ἀνθρώπων, τοῦ τε Λουκά καὶ τοῦ Πολυτεχνῶ καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῶν.... τὸ ἥμισυ τοῦ χωρίου.... ἕτερον σιγιλλατικόν τῆς Βελτζίστας (στίχοι) ὁκτὼ μετὰ τῆς νομῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ λάκκου τοῦ Κουκούβρικα....»⁷. Ἀλλὰ δὲ σώζεται, ὅσο γνωρίζομε, καμμία μαρτυρία γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἐν ἐνεργείᾳ τῆς μονῆς τοῦ Ἀρχάγγελου Μιχαὴλ τὸ 16ο αἰ., ὕστερα δηλαδὴ ἀπὸ δυνάμει αἰῶνες. Ἰσως ὑπῆρχε, ἴσως καταστράφηκε ἢ ἐξέπεσε καὶ διαλύθηκε στὸ διάστημα αὐτό⁸.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφὴ τῆς Βελτσίστας, ὁ ἱερομόναχος Μητροφάνης καὶ οἱ ἀδελφοὶ τῆς μονῆς ὑπῆρξαν «συμβιωταὶ» τοῦ ἱερομόναχου Ἰωάσαφ τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ. Ὁ Ἰωάσαφ, ποὺ εἶχε πεθάνει ὅταν τελείωσε ἡ ἐκκλησία, εἶχε συντελέσει οὐσιαστικὰ στὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἔργου (Ἀνηγέρθη... διὰ σπουδῆς κόπου τε καὶ ἐξόδου τοῦ... κυροῦ Μητροφάνους μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ διαγόντων πατέρων καὶ ἀδελφῶν καὶ μάλιστα τοῦ προκεκοιμημένου... Ἰωάσαφ..). Τὴν ἐργασία συνέχισαν καὶ συμπλήρωσαν οἱ «συμβιωταὶ» του, ὁ ἱερομόναχος Μητροφάνης μὲ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς μονῆς «μιμηταὶ χρηματοῦντες» τοῦ Ἰωάσαφ⁹.

7. Πρόχειρα Κ. Στεργιόπουλος, Παρατηρήσεις εἰς τὴν νεωτέραν γεωγραφίαν τῆς Ἡπείρου, ἐν Ἀθήναις 1937, σ. 39. Ὁ Εὐάγγελος (δ. π. σ. 40, σημ. 4) σημειώνει στίς ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ τὴν ἐκκλησίαν «τῶν Ταξιάρχων, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου (1321)....». Ἀλλὰ πρόκειται γιὰ μεταβυζαντινὴ ἐκκλησία. Σύμφωνα μὲ τὴ ντόπια παράδοση, ἡ μονὴ τοῦ Ταξιάρχου ποὺ ἀναφέρει τὸ χρυσόβουλλο ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ (τὸ πιθανότερο κιόλας), «κάτω ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς Μεταμορφώσεως, ὅπου ὑπάρχει σήμερον σωρὸς ἀπὸ πέτρες». Καὶ μετὰ ποὺ διαλύθηκε ἡ μονὴ ἐγίνετο ἡ ἐκκλησία στὸ χωριό. (Τὰ παραπάνω σύμφωνα μὲ ἀφήγησιν τοῦ Ἱερέα τοῦ χωριοῦ στὸν Ἐπιμελητὴ Βυζ. Ἀρχαιοτήτων κ. Δ. Τριανταφυλλόπουλο, τὸν ὁποῖο εὐχαριστῶ γιὰ τὴν πληροφορίαν.)

8. Δὲ θὰ ἦταν ἀπίθανο τὰ ταραγμένα αὐτὰ γιὰ τὴν Ἡπειρὸν χρόνια. Σύμφωνα μὲ μαρτυρίαν τῆς ἐποχῆς, τὸ φρούριο «τῆς Βελτζίστας» ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ Σπάτα τὸ 1388 (Στεργιόπουλος, δ. π. σ. 44).

9. Ἡ συμπεκνωμένη φράσις μὲ τὴ λαθεμένη σύνταξιν, μὲ τὴν ὀνομαστικὴ μετοχικὴ πρότασιν στὸ τέλος ἀντὶ γιὰ γενικὴ, διόλου παράξενη γιὰ τὴν περιορισμένη γραμματικὴ παιδείαν ποὺ εἶχαν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς, διόλου ἀδικαιολόγητη ἐπίσης γιὰ τὸ εἶδος τοῦ κειμένου ποὺ ἔπρεπε νὰ χωρέσῃ στὸ μικρὸ διαθέσιμο τόπο τῆς ἐπιγραφῆς, εἶναι ἄρκετὰ δυσνόητη. Ἡ ἐρμηνεία ποὺ δίνεται ἐδῶ θεωρεῖται ἡ πιὸ πιθανή. (Ἀνηγέρθη... διὰ σπουδῆς κόπου τε καὶ ἐξόδου τοῦ... κυροῦ Μητροφάνους, μετὰ τῶν... ἀδελφῶν καὶ μάλιστα (διὰ σπουδῆς...) τοῦ προκεκοιμημένου... Ἰωάσαφ... τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ μιμηταὶ χρηματοῦντες καὶ συμβιωταὶ). Γιατὶ α) δὲ θεωρεῖται πιθανὸ ὅτι θὰ ἀφιέρωναν τόσο μέρος στὴν ἐπιγραφὴν ποὺ διαιωνίζει τὴν κατασκευὴν τῆς ἐκκλησίας σὲ ἀπλὴ μνηεὶα τοῦ Ἰωάσαφ, γιὰ νὰ δηλωθῇ μόνον ἡ σχέση του μὲ τὸν Μητροφάνην καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἡ μίμηση τοῦ παραδείγματός του σὰν ἀνακαινιστοῦ τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν (Ἀνηγέρθη... διὰ σπουδῆς... τοῦ... κυροῦ Μητροφάνους μετὰ τῶν... ἀδελφῶν. Καὶ μά-

Με τὰ στοιχεῖα αὐτὰ θὰ μπορούσε νὰ διατυπωθῇ ἡ ἄποψη, ὅτι ἦταν ἡ μονὴ τῶν Φιλανθρωπινῶν ποὺ ἀνέλαβε τὴν ἀνέγερση καὶ τὴν ἱστορήση τοῦ ἐξωκκλησιοῦ τῆς Βελτισίστας, μὲ ἡγούμενο τὸν Ἰωάσαφ καὶ κατόπιν τὸ Μητροφάνη. Φαίνεται λογικὸ ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα τῆς ἐπιγραφῆς ὅτι ἡ τιμὴ τῆς ἰδιαίτερης μνείας τοῦ Ἰωάσαφ δὲ γίνεται στὸν προσωρινὸ λίγο - πολὺ «συμβιώτη» τῶν μοναχῶν κάποιας μονῆς τῆς περιοχῆς (τῆς μονῆς τοῦ Ταξιάρχη ἢ κάποιας ἄλλης), ὁ ὁποῖος δαπάνησε καὶ πῆρε ἐνεργὰ μέρος στὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου τῆς Βελτισίστας στὴ διάρκεια τῆς ἐκεῖ παραμονῆς του. Τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἡ διάχυτη ἐντύπωση ποὺ δημιουργεῖ τὸ ὕφος γενικὰ τοῦ κειμένου συνιστοῦν θετικὲς ἐνδείξεις γιὰ τὴν ὑπόθεση ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν προγενέστερο τοῦ Μητροφάνη ἡγούμενο τῆς μονῆς ποὺ ἀνέλαβε τὸ ἔργο. Καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Ἰωάσαφ ἦταν ὀκτῶ χρόνια πρὶν ἡγούμενος τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν (1560).

Πραγματικά, τὸ σημαντικὸ σὲ ἔκταση μέρος τῆς κτητορικῆς ἐπιγραφῆς ποὺ ἀφιερώνεται στὸν προκεκοιμημένο ἡγούμενο· ἡ διατυπωμένη μὲ ἔμφαση, ἐπίσημη ἀναφορὰ στὸν Ἰωάσαφ, σὲ ξεχωριστὴ θέση καὶ σὲ τόνο ποὺ καθόριζε ἐπίσης ἡ ἀπόσταση ποὺ ἔφερε ὁ θάνατος· ἡ ἰσότιμη μνεία τοῦ Μητροφάνη καὶ τοῦ Ἰωάσαφ σχετικὰ μὲ τὴ θέση τους, θέση κτητόρων, στὴν ἐκτέλεση τοῦ θεάρεστο ἔργου τῆς Βελτισίστας· ἡ ρητὴ δήλωση τοῦ στενοῦ δεσμοῦ τοῦ ἡγούμενου Μητροφάνη καὶ τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς μὲ τὸν Ἰωάσαφ (μιμηταὶ χρηματοῦντες καὶ συμβιωταί), ποὺ ἀφήνει νὰ διαφανῇ ὅτι στὸ Μητροφάνη μᾶλλον παρὰ στὸν Ἰωάσαφ ἀνήκει ἡ τιμὴ αὐτοῦ τοῦ δεσμοῦ ποὺ ἀντανακλᾷ σὲ ὅλο τὸ ἔργο, ἀποτελοῦν στὸ σύνολό τους στοιχεῖα ποὺ εὐνοοῦν τὴν ὑπόθεση ὅτι ἡ ἐν βίῳ σχέση τοῦ ἱερομόναχου Μητροφάνη καὶ τῶν μοναχῶν μὲ τὸν ἱερομόναχο Ἰωάσαφ ἦταν ἡ καθορισμένη ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς κανόνες σχέση τοῦ ὀφειλόμενου σεβασμοῦ καὶ

λιστα τοῦ... Ἰωάσαφ... μιμηταὶ χρηματοῦντες καὶ συμβιωταί). β) Δὲ θεωρεῖται, ἀπὸ τὴ διατύπωση τῆς ἐπιγραφῆς, ἱκανοποιητικὴ ἡ ἐξήγηση ὅτι μνημονεύεται ὁ Ἰωάσαφ γιὰ τὴ βοήθεια ποὺ ἔδωσε ἀπλῶς στὸ Μητροφάνη. (Ἀνηγέρθη... διὰ σπουδῆς... τοῦ... κυροῦ Μητροφάνους μετὰ τῶν... ἀδελφῶν καὶ μάλιστα (μετὰ) τοῦ... Ἰωάσαφ... μιμηταὶ χρηματοῦντες καὶ συμβιωταί). Ἡ ἀναφορὰ τοῦ Φιλανθρωπينوῦ στὸ τέλος αἰτιολογεῖται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἦταν πιά στὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λόγους οἰκονομίας τοῦ εἶδους τῆς ἐπιγραφῆς, μὲ ἀναπόφευκτο τὸ συμφωρμὸ στὴ σύνταξη τῶν δύο διαφορετικῶν ἐννοιῶν (συμβολὴ τοῦ Ἰωάσαφ στὸ ἔργο καὶ σχέση του μὲ τὸ Μητροφάνη καὶ τοὺς μοναχοὺς). Ἡ ἰδιότητα τοῦ Ἰωάσαφ σὰν ἡγούμενου τῆς περιώνυμης μονῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν καὶ ἔπειτα ἡ ἔμφαση μὲ τὴν ὁποία μνημονεύεται στὴν ἐπιγραφὴ (καὶ μάλιστα τοῦ...), ποὺ τὴν ἐπιτείνει ἡ χρῆση τῆς ὀνομαστικῆς στὴ μετοχικὴ πρόταση, ὑποδηλώνουν στενὴ καὶ οὐσιαστικὴ σχέση του μὲ τοὺς μοναχοὺς καὶ μὲ τὸ ἔργο, καὶ μάλιστα μακρόχρονη (συμβιωταί), ποὺ ἐπέβαλλε νὰ τιμηθῇ κατὰ τὴν τάξιν ὁ «προκεκοιμημένος» ἡγούμενος, ὅπως ταίριαζε καὶ ἀπὸ τὴ θέσιν του στὸ θεάρεστο αὐτὸ ἔργο.

τῆς ὑπακοῆς στὸν ἡγούμενο τῆς μονῆς, ποὺ εἶχε πρόσφατα κοιμηθῇ.

Ἡ ἄποψη ὅτι τὸ ἐξωκκλήσι τῆς Βελτσίστας ἐγινε ἀπὸ τοὺς δύο διαδοχικοὺς ἡγούμενους τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν, τὸν Ἰωάσαφ τὸ Φιλανθρωπηνὸ καὶ τὸ Μητροφάνη, πιθανότατα σὲ κτῆμα ποὺ εἶχε ἡ μονὴ στὴν περιοχὴ αὐτή, ἐνισχύεται ἀπὸ ἄλλα ἐνδεικτικὰ στοιχεῖα.

Ἡ ἀρχοντικὴ οἰκογένεια τῶν Φιλανθρωπηνῶν καὶ εἰδικὰ ἡ κτητορικὴ μονὴ τῶν Φιλανθρωπηνῶν στὸ Νησί ἐμφανίζονται νὰ ἔχουν σχέσεις μὲ τὴ Μητρόπολη τῶν Ἰωαννίνων τὸ 14ο αἰ. καθὼς καὶ ἀργότερα, τὸ 16ο αἰ.

Στὸ νάρθηκα τῆς μονῆς τοῦ Νησιοῦ εἰκονίζονται πέντε κεκοιμημένοι Φιλανθρωπηνοί, δεόμενοι γονατιστοὶ στὸν Ἅγιο Νικόλαο, ποὺ παρακαλεῖ γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ τὸν Ἰωάσαφ τὸ Φιλανθρωπηνὸ «μετὰ τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν» τὸ Χριστό, ποὺ ἐμφανίζεται στὸν οὐρανὸ ἐπάνω καὶ τοὺς εὐλογεῖ. Ὁ πρῶτος στὴ σειρὰ τῶν κεκοιμημένων εἶναι ὁ Μιχαὴλ ὁ Φιλανθρωπηνὸς (+1341/2) «ὑποψήφιος τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως τῶν Ἰωαννίνων», σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιτύμβια ἐπιγραφή ποὺ συνοδεύει τὴ μορφὴ του ¹⁰. Ὁ Μιχαὴλ ὑπῆρξε ὁ πρῶτος ἀνακαινιστὴς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ καθολικοῦ δηλαδὴ τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν (1291/2), ἱερεὺς τότε καὶ οἰκονόμος τῆς Μητροπόλεως τῶν Ἰωαννίνων, σύμφωνα μὲ τὴν κτητορικὴ ἐπιγραφή τοῦ 1542 ¹¹. Σημαντικὸ ἐπίσης ἐκκλησιαστικὸ ἀξίωμα εἶχε ὁ πέμπτος στὴ σειρὰ, Μουρίκης (Μαυρίκιος) ὁ Φιλανθρωπηνός, σακελλάριος Ἰωαννίνων, ποὺ ντύθηκε ἀργότερα τὸ μοναχικὸ σχῆμα καὶ μετονομάσθηκε Ματθαῖος (+1533/4) ¹².

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ δὲ φαίνεται ἀπίθανο, ὅτι ἡ μονὴ τῶν Φιλανθρωπηνῶν εἶχε ἢ ἀπόκτησε ἀπὸ ἑμμεσο μὲ τὴ Μητρόπολη τῶν Ἰωαννίνων σύνδεσμο κτῆματα στὴν κοντινὴ Βελτσίστα καὶ ὅτι ὑπῆρχε κάποιο μετόχι τῆς ἐκεῖ, ποὺ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἦταν ἡ ἴδια ἡ παλιὰ μονὴ τοῦ Ταξιάρχη.

Ὁ ζωγράφος Φράγκος Κονταρῆς ποὺ ἱστόρησε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Βελτσίστας (1568) εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τὸ ἔργο του στὴν Ἡπειρο. Οἱ ἀδελφοὶ Θηβαῖοι ζωγράφοι Γεώργιος ἱερεὺς καὶ ἐκκλησιάρχης, ἀργότερα σακελλάριος Θηβῶν καὶ Φράγκος Κονταρῆς ἐργάσθηκαν στὴν Ἡπειρο καὶ στὰ Μετέωρα. Ὅπως εἶναι γνωστό, μαζὶ ἱστόρησαν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Κράνης στὴν Ἡπειρο (1563) ¹³ καὶ τὸ νάρθηκα τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς Βαρλαάμ στὰ Μετέωρα (1566) ¹⁴, ποὺ ἰδρυτὲς τῆς

10. Ξυγγόπουλος, ὁ.π. Ἡπειρ. Χρον., σ. 134, εἰκ. 13.

11. Ὁ.π. σ. 137-138.

12. Ὁ.π. σ. 135.

13. Γιὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κράνης βλ. Εὐαγγελίδης, ὁ.π. σ. 45 ἐ. Χατζηδάκης, ὁ.π. σ. 301.

14. Χατζηδάκης, ὁ.π.

υπήρξαν οι άδελφοί Νεκτάριος και Θεοφάνης ΄Αψαράδες, από τη γνωστή οικόγένεια των ΄Ιωαννίνων ¹⁵.

Στους δύο Θηβαίους ζωγράφους μπορεί να αποδοθῇ με πολλή πιθανότητα ἡ ζωγραφική διακόσμηση των παραναρθήκων τῆς μονῆς των Φιλανθρωπηνῶν (1560) ¹⁶. Στὴν περίπτωση αὐτὴ θὰ εἶχαμε τὸ παλιότερο γνωστὸ καὶ ἀσφαλῶς τὸ καλύτερο ποιοτικὰ ἔργο τους. Καὶ θὰ ἦταν φυσικὸ νὰ καλέσῃ ὁ ΄Ιωάσαφ τὸ Φράγκο Κονταρῆ (ὁ ἱερεὺς Γεώργιος εἶχε ἴσως στὸ μεταξὺ πεθάνει) γιὰ νὰ τοῦ ἀναθέσῃ τὴν ἱστορήση τῆς ἐκκλησίας τῆς Βελτισίας, τὸ τελευταῖο βέβαιο ἔργο τοῦ Κονταρῆ.

Εἶναι σημαντικὸ καὶ ἀσφαλῶς ὄχι τυχαῖο ἀπὸ τὴν ἄποψη ποὺ ἐξετάζεται ἐδῶ, ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Βελτισίας παρουσιάζει σπουδαῖες ομοιότητες μετὰ τὸ καθολικὸ τῆς μονῆς τοῦ Νησιοῦ στὸ ἀρχιτεκτονικὸ σχῆμα καὶ στὸ εἰκονογραφικὸ πρόγραμμά της.

Ἡ ἐκκλησία εἶναι ἀπλὸ λιθόκτιστο καμαροσκέπαστο κτίσμα, καλοφτιαγμένο, με ἀρμονικὲς ἀναλογίες ποὺ τὴν χαρακτηρίζει σύμμετρη μετὰ τὴν ἔκταση τῆς ἐκκλησίας τάση σὲ ὕψος ¹⁷.

Τὸ 1542 ὁ ΄Ιωάσαφ ἀνακαινίζει τὸ μονόχωρο ἐπίσης καθολικὸ τῆς μονῆς των Φιλανθρωπηνῶν, μετατρέποντας τὴν ἀρχικὰ ξυλόστεγη ἐκκλησία σὲ αἰσθητὰ ὑπερυψωμένο καμαροσκέπαστο κτίσμα. Ἡ ἴδια προτίμηση τοῦ ΄Ιωάσαφ στὶς θολωτὲς κατασκευὲς ἐκδηλώνεται καὶ στὴν ἐπόμενη ἀνακαίνιση τῆς μονῆς, τὸ 1560, μετὰ τὴν ἀνέγερση των τριῶν θολωτῶν παραναρθήκων, ποὺ τὸ σχῆμα τῆς ὀροφῆς τους καθορίζεται ταιριαστὰ μετὰ τὴ θέση τους στὸν κορμὸ τῆς ἐκκλησίας (κυλινδρική καμάρα στὸ Δ. παρανάρθηκα, τεταρτοκύλινδρες ὀροφὲς στοὺς πλευρικοὺς παρανάρθηκες).

Φανερὴ εἶναι ἐπίσης ἡ συγγένεια ποὺ παρουσιάζει ἡ εἰκονογράφηση τῆς ἐκκλησίας τῆς Βελτισίας μετὰ τῆς μονῆς των Φιλανθρωπηνῶν. Τὸ εἰκονογραφικὸ πρόγραμμα τοῦ καμαροσκέπαστου κτίσματος ἀντιμετωπίζεται ἀπὸ τοὺς κτήτορες καὶ τὸ ζωγράφο τῆς ἐκκλησίας μετὰ τὸν ἴδιο βασικὰ τρόπο ποὺ ἀντιμετωπίσθηκε ἡ ζωγράφηση τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τοῦ Νησιοῦ.

Τὸ κεντρικὸ μέρος τῆς καμάρας στὴν ἐκκλησία τῆς Βελτισίας ¹⁸ ὑποκαθιστᾷ τὸν τροῦλλο καὶ σὲ ὁμόκεντρος κύκλους ζωγραφίζονται ὁ Παντοκράτορας, ἡ Παναγία μετὰ τὸν Πρόδρομο καὶ τοὺς ἀγγέλους, οἱ προφῆτες καὶ στὶς γωνίες οἱ Εὐαγγελιστές. Τὰ μέρη τῆς καμάρας ἀνατολικά καὶ δυ-

15. Πρόχ. Ξυγγόπουλος, Σχεδιάσμα, σ. 114, σημ. 2.

16. Πρβλ. Χατζηδάκης, ὁ.π. σ. 301 καὶ σημ. 11.

17. Βλ. Εὐαγγελίδης, ὁ.π. πίν. 8, 1.

18. Ὁ.π. πίν. 9-16.

τικά ξαναβρίσκουν τὸ ὀργανικὸ σχῆμα τους· τὸ κλειδί τῆς κομάρας ὑπογραμμίζεται μὲ στηθάρια καὶ ἀκολουθοῦν παραστάσεις ποὺ ἀναπτύσσονται κατὰ τὸ μήκος τοῦ ναοῦ. Στὴ συνέχεια κάτω ζωγραφίζονται χριστολογικὲς συνθέσεις σὲ δύο ζῶνες στοὺς τοίχους, ὁλόσωμοι Ἄγιοι καὶ χαμηλὰ διακοσμητικὸ σχέδιο σὲ στενότερη ζώνη ποὺ λειτουργεῖ σὰν πόδιο. Ἡ εἰκονογράφηση τῆς κόγχης εἶναι κατὰ τὸν τύπο τῆς μονῆς τοῦ Νησιοῦ. Στὸ ἱερὸ ὑπάρχουν παραστάσεις μὲ εὐχαριστιακὸ περιεχόμενο καὶ χριστολογικὲς σκηνές. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ σχετικὰ ὅτι, ὅσο γνωρίζομε, τὸ εἰκονογραφικὸ πρόγραμμα τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν μὲ τὴ μορφή ποὺ ἐφαρμόζεται βασικὰ στὴν περιοχὴ τῆς κομάρας ἀποτελεῖ τὸ παλιότερο γνωστὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ δεῖγμα μεταφορᾶς καὶ προσαρμογῆς σὲ θολοσκέπαστη ἐκκλησίᾳ τοῦ προγράμματος τῆς τρουλλωτῆς ἐκκλησίας¹⁹.

Ὅμοιότητες ὑπάρχουν ἀκόμη στὴν εἰκονογραφία τῶν ἐπὶ μέρους παραστάσεων καὶ μορφῶν, γιὰ τὶς ὁποῖες δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ διεξοδικὰ λόγος ἐδῶ. Οἱ εἰκονογραφικοὶ τύποι τῆς Βελτσίστας, συναρμοσμένοι ἀπὸ στοιχεῖα ποὺ καλλιεργήθηκαν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὴν περιοχὴ τῆς Ἡπείρου, μποροῦν νὰ βρεθοῦν σχεδὸν αὐτοῦσιοι στὶς διαφορὲς ζωγραφικὲς φάσεις τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν ἢ σὲ παραλλαγές ποὺ προσδιορίζουν τὴν ἐξέλιξη τοῦ Φράγκου Κονταρῆ καὶ κυρίως τὴ θέση του σὲ σχέση μὲ τὴ θρησκευτικὴ ἀντίληψη καὶ μὲ τὴν ὀρισμένη ἔκφραση τῆς ζωγραφικῆς τῶν χρόνων καὶ τοῦ κύκλου του.

Ὡστε ἡ ἐκκλησίᾳ τῆς Βελτσίστας μὲ τὴ συγκεκριμένη ἀρχιτεκτονικὴ μορφή καὶ τὸ εἰκονογραφημένο πρόγραμμά της, ποὺ ἀποτελεῖ ἀπὸ ὀρισμένη ἀποψη ἓνα εἶδος μικρογραφίας μὲ ἐκλεκτικὰ διατυπωμένο περιεχόμενο τοῦ προγράμματος τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν, μπορεῖ νὰ φανερώσῃ καλύτερα ἀπὸ ὅ,τι ἄλλο τὴν πραγματικὴ σημασία τῆς συμβολῆς τοῦ μνημονευόμενου στὴν ἐπιγραφὴ Ἰωάσαφ τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ στὴν ὅλη διαμόρφωσή της²⁰.

Καὶ ἀσφαλῶς θὰ μπορούσε νὰ ὑποθεθῇ, ὅτι ὁ Ἰωάσαφ διαμένοντας προσωρινὰ σὲ κάποια μονὴ τῆς περιοχῆς πῆρε μέρος στὴν ἀνέγερση τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὅτι ἔχοντας τὴν πεῖρα ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἀνακαινίσεις

19. Βλ. Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ, Ἑρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ἐν Πέτρουπόλει 1909 (φωτοανат.), σ. 224 (πῶς ἱστορίζεται κυλιστὴ ἐκκλησία).

20. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ τιμητικὴ θέση τοῦ Ἀγίου Νικολάου, τοῦ προστάτη ἁγίου τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν, στὸν Ἀ. τοῖχο τοῦ Ἱεροῦ τῆς ἐκκλησίας τῆς Βελτσίστας μὲ τοὺς συλλειτουργοῦντες ἱεράρχες.

τῆς μονῆς του κατηύθυνε, μὲ ἀνάθεση τοῦ Μητροφάνη, τὸ ἔργο. Καθορίζοντας αὐτὸς τὸν ἀρχιτεκτονικὸ τύπο τῆς ἐκκλησίας, τὸ ζωγράφο ποὺ προτιμοῦσε, ζωγράφο μὲ κάποια φήμη ἀσφαλῶς στὴν Ἡπειρο, ποὺ πιθανότατα κιόλας τὸν γνώριζε ἀπὸ τὴν προηγούμενη συνεργασία του στὴ μονὴ τοῦ Νησιοῦ, καὶ σὲ συνεννόηση μαζί του διαγράφοντας στὰ χνάρια τῆς ζωγραφικῆς τῆς μονῆς του τὸ εἰκονογραφικὸ πρόγραμμα, σὲ γενικὲς γραμμές, τῆς ἐκκλησίας τῆς Βελτισίστας. Καὶ θὰ μπορούσε βέβαια νὰ ἦταν ἡ μονὴ αὐτὴ ἡ βυζαντινὴ μονὴ τοῦ Ταξιάρχη ποὺ ἀναφέρει τὸ χρυσόβουλλο τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Β', ἂν ὑπῆρχε ἀκόμη τότε ὀργανωμένη μὲ μοναχοὺς καὶ ἡγούμενο. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ θὰ μαθαίναμε ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴ τῆς Βελτισίστας τὸ ὄνομα τοῦ ἡγούμενου τῆς μονῆς.

Ἀλλὰ αὐτὰ προϋποθέτουν ὅτι ὁ Ἰωάσαφ διέθετε ὀρισμένη, ἰσχυρὴ ἐπιρροή στοὺς μοναχοὺς τῆς ἀγνωστῆς μονῆς, ὅπωςδὴποτε μεγαλύτερη ἀπὸ ὅση θὰ δικαιολογοῦσε ἡ τιμητικὴ διαμονὴ του σ' αὐτή. Θὰ ἦταν πιὸ ἀπλὸ καὶ εὐλόγο νὰ δεχθοῦμε τὴν ἄποψη, ὅτι ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν ἀποφάσισε καὶ ἄρχισε τὸ ἔργο τῆς Βελτισίστας γιὰ λόγους ποὺ σχετίζονταν μὲ τὰ συμφέροντα τῆς μονῆς του στὴν περιοχὴ, ἀφήνοντας ἔντονη τὴ σφραγίδα του στὸ ἔργο ποὺ δὲν πρόλαβε νὰ δῇ τελειωμένο καθὼς πέθανε μέσα στὸ χρόνο²¹, καὶ ποὺ τελείωσε κατὰ τὸ παράδειγμά του ὁ διάδοχός του στὴ μονὴ ἱερομόναχος Μητροφάνης. Οἱ ἐνδείξεις ποὺ σημειώθηκαν παραπάνω δὲν ἔρχονται, στὸ σύνολό τους, σὲ ἀντίφαση μὲ τὴν ἄποψη αὐτὴ.

Ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ ἐξετάζοντας τὰ δεδομένα τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Βελτισίστας ἀποκομίζομε, μὲ κάθε ἐπιφύλαξη, σημαντικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπηνῶν. Συγκεκριμένα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἤδη γνωστὴ χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ ἱερομόναχου Ἰωάσαφ τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ, λίγο πρὶν τελειώσει ἡ ἐκκλησία τῆς Βελτισίστας τὸ 1568²², μαθαίνομε τὸ

21. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφή (πίν. 1, βλ. Εὐαγγελίδης, ὁ.π.σ. 41 - 42), ἡ ἱστὴρηση τῆς ἐκκλησίας ἄρχισε τὸ Μάρτιο καὶ τελείωσε τὸν Ἰούνιο. Τὸ ἀπλὸ καμαροσκέπαστο κτίσμα δὲ θὰ χρειάσθηκε πολλὸν καιρὸ νὰ γίνη. Τὸ πολὺ, ἔχοντας ὑπ' ὄψη τὸ βαρὺ χειμῶνα τῆς Ἡπείρου καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ διακόσμηση ἄρχισε τὸ Μάρτιο, νὰ ἔγινε τὸ κτήριον ὅλο ἢ στὸ μεγαλύτερο μέρος του τὸν προηγούμενον χρόνον, δηλαδὴ τὸ 1567. Ὁ Ἰωάσαφ πέθανε κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ ἔργου (διὰ σπουδῆς κόπου τε καὶ ἐξόδου τοῦ... καὶ μάλιστα τοῦ προκεκοιμημένου ἀειμνήστου δούλου τοῦ Θεοῦ Ἰωάσαφ...), ἐπομένως ὁ χρόνος τοῦ θανάτου του μπορεῖ νὰ τοποθετηθῇ στὸ 1567/68 καὶ πιθανότερα στὸ 1568, ὅταν γινόταν ἡ ἱστὴρηση τῆς ἐκκλησίας.

22. Ἡ μαρτυρία τῆς ἐπιγραφῆς σχετικὰ μὲ τὸ γεγονὸς τοῦ θανάτου τοῦ ἱερομόναχου Ἰωάσαφ δὲ μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθῇ. Δὲ μπορεῖ λοιπὸν νὰ εἶναι σωστὴ ἡ ἄποψη τοῦ Ἰ. Βελούδου, ὅτι ὁ ἴδιος αὐτὸς Ἰωάσαφ ὁ Φιλανθρωπηνὸς ἦταν ἐφημέριος στὸ

ὄνομα τοῦ ἐπόμενου ἡγούμενου τῆς μονῆς, τοῦ ἱερομόναχου Μητροφάνη. Μαθαίνομε ἐπίσης ὅτι ἡ μονή τοῦ Νησιοῦ εἶχε πιθανότατα ὀρισμένα συμφέροντα στήν περιοχὴ (κτῆματα καὶ μετόχι ἴσως) καὶ ὅτι ὁ Ἰωάσαφ, ἐπεκτείνοντας τὴ γνωστὴ ἀπὸ τὴν ἀνακαίνιση σὲ δύο χρονικὲς περιόδους τῆς μονῆς τοῦ Νησιοῦ δραστηριότητά του, ἔκτισε μὲ τὸ Μητροφάνη τὸ ἐξωκκλήσι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος στήν κορυφὴ τοῦ λόφου ποὺ βρίσκεται Β.Δ. τῆς Βελτσίστας.

ΜΥΡΤΑΛΗ ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ - ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

ναὸ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Βενετίας τὸ 1576 κλπ. (Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετία, ἔκδ. β', Βενετία 1893 (φωτοαναντ.), σ. 129 καὶ 180. Εὐαγγελίδης, ὁ.π. σ. 142). Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Κ. Μέρτζιος (Τὸ ἐν Βενετία Ἑπειρωτικὸν Ἀρχεῖον, Ἑπειρ. Χρον., τ. ΙΑ', τευχ. Α', 1936, σ. 10, σημ. 14), ἀπὸ τῆ μελέτη τοῦ τῶν ἐπισήμων πρακτικῶν τῆς Κοινότητος δὲν προκύπτει ὅτι ὀνομαζόταν Φιλανθρωπηνὸς ὁ ἀναφερόμενος μοναχὸς Ἰωάσαφ, βοηθὸς ἐφημερίου στὸ ναὸ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. (Εἶχε ὑποβάλλει ὑποψηφιότητα τὸ 1576 ἀλλὰ δὲν ἐξελέγη ἐφημέριος.) Καὶ ὅπως σημειώνει πιὸ κάτω ὁ Μέρτζιος, ὑπάρχουν καὶ ἄλλες ἀνακρίβειες στὸ ἔργο τοῦ Βελούδου. Ἄλλωστε μοναχὸς καὶ ὄχι ἱερομόναχος ἦταν ὁ Ἰωάσαφ τῆς Βενετίας «Vice-Cappellano fra Iosaf da Janina» (Μέρτζιος, ὁ.π.).

R É S U M É

L'INSCRIPTION DE L'ÉGLISE DE LA TRANSFIGURATION DE VELTSISTA ET JOASAF PHILANTHROPINOS

(PL. 43)

A l'inscription peinte de l'église de la Transfiguration (1568), qui se trouve près du village Veltsista (actuellement Klimatia) de l'Épire, se mémorise le προκεκοιμημένος ιερομόναχος Ἰωάσαφ ὁ Φιλανθρωπηνός (pl. 43). Il s'agit, sans doute, de l'higoumène bien connu du monastère de Saint-Nicolas τῶν Φιλανθρωπηνῶν dans l'île du lac de Jannina, qui a restauré et décoré de peintures murales le catholicon et le monastère en 1542 et 1560. Il ne faut pas confondre (Véloudos) Joasaf Philanthropinos, décédé en 1568, comme nous informe l'inscription de Veltsista, avec le moine «Joasaf da Janina», assistant du curé à l'église de Saint-Georges des Grecs, connu par les actes de la communauté grecque de Venise (1576).

Selon l'auteur, à l'encontre de l'opinion proposée par Évangélidis (Le peintre Frangos Katelanos en Épire), il est plus raisonnable de considérer l'église de Veltsista comme une oeuvre faite, peut-être, par le monastère de Philanthropinon, relative aux intérêts du monastère dans la région ; c'est à dire les fondateurs seraient les deux higoumènes succesifs du monastère, l'hiéromonaque Joasaf Philanthropinos et, après sa mort pendant les travaux, l'hiéromonaque Métrophanes et les moines du monastère, μιμηταὶ καὶ συμβιωταὶ de Joasaf, mentionnés dans l'inscription.

À ce point de vue l'auteur est amené par l'interprétation des données épigraphiques et, en plus, par les indications justifiées par l'église même. On peut, en effet, indiquer des ressemblances évidentes entre l'église de Veltsista et le catholicon du monastère de Philanthropinon en ce qui concerne le type architectural de l'église de Veltsista ; la formation de l'ensemble ainsi que les détails iconographiques de sa décoration ; la place honorable de saint Nicolas, patron du monastère de Philanthropinon parmi les hiérarques du bēma de l'église de Veltsista ; enfin, le fait que le peintre de l'église, connu en Épire, Frangos Kontaris, originaire de Thèbes, avait probablement travaillé avec son frère Georges prêtre et ecclésiarque de Thèbes à la décoration du monastère de Philanthropinon (aux parties latérales du catholicon, 1560).

Si on suppose que l'église de Veltsista n'est pas une fondation du monastère de Philanthropinon, mais d'un monastère inconnu de la région (peut-être le monastère de l'archange - Michel, référé dans une chrysobulle d'Andronique II Paléologue, de l'an 1321, monastère dont l'existence au 16e s., d'ailleurs, n'est pas attesté), les indications ci-dessus confirment que la participation de Joasaf Philanthropinos à la construction et la décoration de l'église de Veltsista est très active et importante.

MYRTALI ACHIMASTOU - POTAMIANOU

Βελτισία (Κληματιά). Ν. Μεταμορφώσεως. Ἡ κτητορική ἐπιγραφή.